

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-107>

УДК 338.49:338.2

ЗАСАДИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В ІНФРАСТРУКТУРІ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ

PRINCIPLES OF DIGITAL ECONOMY IN MODERN BUSINESS INFRASTRUCTURE

Рачинська Галина Василівнакандидат економічних наук,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5678-4172>**Rachynska Halyna**

Lviv Polytechnic National University

У статті аргументовано необхідність формування та удосконалення цифрової інфраструктури як основи цифрової економіки. Розглянуто сутність, види цифрової інфраструктури та її елементи. Розкрито потенціал для розвитку бізнесу, який створюють цифрова інфраструктура та цифрові послуги. Розглянуто основні проекти з цифрової трансформації інфраструктури сучасного малого і середнього бізнесу. Проведено аналіз цифрової інфраструктури сучасного бізнесу в Україні, показано основні проекти міжнародного співробітництва у цій сфері. Досліджено основні онлайн-платформи, які сприяють взаємодії підприємств з державою, бізнесом, суспільством. Проаналізовано вітчизняні цифрові консалтингові сервіси, які надають підприємцям інформаційні, консультаційні, аудиторські послуги. Показано основні цифрові сервіси для онлайн-навчання, які сприяють адаптації підприємців до бізнес-середовища та подальшому розвитку бізнесу. Проведено аналіз інформаційних цифрових сервісів з актуальним законодавством та правилами у сфері податків, ведення бухгалтерської звітності, експорту. Показано роль цифровізації у розвитку вітчизняного підприємництва. Обґрунтовано пріоритетні напрямки та завдання у сфері розвитку цифрової інфраструктури як засобу стимулювання підприємницької діяльності в Україні.

Ключові слова: цифрова економіка, цифрова інфраструктура, малий та середній бізнес, цифрові технології.

The article argues the necessity of forming and improving the digital infrastructure as the basis of the digital economy. It is shown that the digital infrastructure supporting small and medium businesses can increase the flexibility of enterprises and their ability to adapt to rapid changes in the business environment. The essence of digital infrastructure is considered. The main elements of hard and soft infrastructure are given. The potential for business development created by digital infrastructure and digital services has been revealed. It is shown that innovative technologies of the digital economy contribute to the optimization of business processes and costs, open new directions for attracting investments and promoting business projects. The main projects for the digital transformation of infrastructure supporting small and medium businesses are considered. An analysis of the digital infrastructure supporting small and medium businesses in Ukraine was conducted. The main online platforms that facilitate the interaction of enterprises with the state, business, and society have been studied. Domestic digital consulting services that offer information, advisory, and auditing services to small businesses have been analyzed. The main digital services for online learning, which contribute to the adaptation of entrepreneurs to the business environment and further business development, are shown. The analysis of information digital services with current data on taxation, accounting reporting, export rules was carried out. The main problems that prevent the formation of digital infrastructure in Ukraine are named. The role of digitization in the development of domestic entrepreneurship is shown. It has been proven that the development of digital infrastructure to support small and medium businesses will help reduce costs, increase the level of trust between business, society, and government, and increase entrepreneurial activity. The priority directions and tasks in the field of digital infrastructure development as a means of stimulating entrepreneurial activity in Ukraine are substantiated.

Keywords: digital economy, digital infrastructure, small and medium business, digital technologies.

Постановка проблеми. В сучасних умовах цифровізації економіки та стрімкого розвитку електронної комерції роль малого і середнього підприємництва у суспільстві посилюється. Саме малий та середній бізнес є рушійною силою економічного розви-

тку, джерелом інновацій та зростання конкурентоспроможності держави. Тому розвиток і підтримка підприємництва є пріоритетом соціально-економічної політики держави [1]. Кардинальні перетворення глобальних економічних процесів, нові логістичні ланцюги, зміни у поведінці споживачів, посилення конкуренції призвели до значного поширення цифрових технологій взаємодії підприємств з клієнтами, партнерами, державою. Зважаючи на це, зросла роль цифрової інфраструктури для підприємств малого та середнього бізнесу, яка здатна підвищити їх гнучкість та спроможність адаптуватися до швидких змін бізнес-середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню загальних аспектів формування цифрової економіки та цифрової інфраструктури сучасного бізнесу присвячено наукові праці низки українських вчених, зокрема: Окландер М., Марченко О., Манжура О., Краус Н., Краус К., Поченчук Г., Овсієнко О., та зарубіжних вчених: Senator J., Parida V., Wincent J. Окремі праці присвячено цифровій інфраструктурі малих та середніх фірм.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, актуальні питання формування та розвитку цифрової інфраструктури малого та середнього бізнесу як необхідної умови їх інтеграції до глобального цифрового простору та зростання конкурентоспроможності потребують поглиблення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження цифрової економіки в інфраструктурі малих та середніх підприємств та обґрунтування заходів з її подальшого розвитку та удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах посиленої цифровізації процесів взаємодії підприємств з клієнтами, державою, партнерами цифрова інфраструктура стала ключовим фактором життєздатності бізнесу. Вплив цифрових можливостей на бізнес середовище, конкуренцію, комунікації зі стейкхолдерами, банківськими та державними установами став настільки значним, що цифрова інфраструктура перетворилася на критичну інфраструктуру [3]. Цифрові технології забезпечують основні бізнес-операції всередині фірми та у взаємодії фірми із суб'єктами бізнес-середовища.

Основою цифрової економіки є цифрові інфраструктури, створення яких покладено як на державу, так і на недержавні організації та підприємства. У законодавстві та науковій літературі виділяють елементи твердої

та м'якої цифрової інфраструктури. Об'єкти твердої інфраструктури забезпечують: широкомугловий доступ до мережі Інтернет із використанням фіксованих та мобільних технологій (4G, 5G); радіоінфраструктуру (LoRaWan тощо) для проєктів Інтернету речей; громадський доступ до Wi-Fi; віртуальні обчислення (хмарна, або віртуалізована інфраструктура); кібербезпеку. До об'єктів м'якої інфраструктури належать: інфраструктура ідентифікації та довіри (citizen ID, mobile ID, bank ID), відкритих даних, державних послуг (e-government), інтероперабельності, електронної комерції та електронного бізнесу, життєзабезпечення, транзакційно-процесингова інфраструктура, геоінформаційна інфраструктура, блокчейн інфраструктура [7].

Глобальна цифрова трансформація та розвиток цифрової інфраструктури сьогодні відбуваються прискореними темпами, зважаючи на нові геоекономічні виклики. Цифрова інфраструктура та цифрові послуги створюють потенціал для розвитку бізнесу, підвищення ефективності його функціонування, адже інноваційні технології цифрової економіки сприяють оптимізації бізнес-процесів, витрат, відкривають нові напрями залучення капіталу та просування бізнес-проєктів [4].

ОЕСР започаткувала Глобальну ініціативу Digital for SMEs (D4SME), яка спрямована на формування сприятливих умов для цифровізації малих і середніх підприємств, стимулювання впровадження цифрових технологій, взаємодію з урядовими та громадськими організаціями у сфері цифровізації [10].

Малий та середній бізнес відіграє значну роль у економічному розвитку України, що пояснює пріоритетність формування ефективної цифрової інфраструктури його підтримки. Відповідно до результатів дослідження «SME Digitalisation to Build Back Better», ОЕСР підкреслює важливість переходу підприємств на цифрові технології, адаптації до нових викликів бізнес-середовища, розглядає цифрову трансформацію малого і середнього бізнесу та наводить огляд ключових тенденцій в освоєнні підприємствами цифрових технологій у країнах ОЕСР. Окрім цього, досліджується доступ до цифрової інфраструктури, електронній комерції та віддаленої роботи [10].

В Україні започаткована програма «U-LEAD з Європою», метою якої є розширення прав і можливостей підприємств на місцевому рівні. «U-LEAD з Європою» спільно фінансується Європейським Союзом та його державами-членами Німеччиною, Швецією, Польщею,

Данією та Естонією. Програма підтримує Україну у створенні багаторівневої системи управління, яка є прозорою, підзвітною та реагує на потреби бізнесу та громадян.

У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки наведено визначення цифрової інфраструктури як «комплексу технологій, продуктів та процесів, що забезпечують обчислювальні, телекомунікаційні та мережеві можливості на цифровій основі» [2]. Цифрову інфраструктуру формують різноманітні елементи та їх взаємодія, створюючи нові цифрові можливості для розвитку підприємств. Розвиток цифрових інфраструктур має мету залучення бізнесу до використання цифрових технологій незалежно від свого місцезнаходження [2]. Отже, цифрова інфраструктура повинна бути високорозвинена та оперативно функціонувати для підтримки роботи суб'єктів малого і середнього підприємництва, що сприятиме формуванню бізнес-клімату, створенню умов розвитку бізнесу.

Формування цифрової інфраструктури сучасного підприємництва в Україні реалізовано за ініціатив держави, недержавних, комерційних та міжнародних організацій. Цифрові продукти та сервіси можуть бути як безкоштовними (наприклад, послуги з реєстрації або ліквідації, консультаційні та інформаційні послуги, онлайн навчання), так і платними (консалтинг, аудит тощо) [8]. У створенні та використанні державних онлайн-платформ для підприємництва спостерігається інтеграція декількох цифрових сервісів у єдину платформу, а також реалізація сумісної роботи платформ (наприклад, Єдиний експортний веб-портал тепер є частиною «Дія.Бізнес») [7].

В Україні реалізовано достатньо важливих проєктів з цифрової трансформації інфраструктури для підприємництва. Зокрема, онлайн-платформа «Дія.Бізнес», реалізована на порталі «Цифрова держава», вважається одним із найбільш масштабних та успішних українських цифрових інфраструктурних проєктів підтримки підприємств. Платформа надає адміністративні послуги, навчальні послуги, інформаційні послуги, консультації з низки важливих питань у онлайн та офлайн форматі, та сприяє комплексному розвитку підприємництва в Україні. «Дія. Бізнес» фінансується за рахунок державного бюджету, а також коштів Світового банку на підтримку бізнесу в Україні [7]. Онлайн-платформа «Дія.Бізнес» містить такі основні сервіси, як: сервіси для навчання підприємців (Націо-

нальна онлайн-школа для підприємців), сервіси надання консалтингових послуг, сервіси-генератори бізнес-ідей, шаблони типових та нетипових документів, довідники та чеклісти, послуги з онлайн-аудиту бізнесу, інформація про доступні програми фінансової підтримки бізнесу (як державні, так і міжнародні, у тому числі грантові), інтерактивні сервіси щодо актуальних правил оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності [11].

Існуючі елементи цифрової інфраструктури для сучасного бізнесу автори [6; 7; 8] систематизують наступним чином:

1) Онлайн-платформи, які сприяють взаємодії підприємств з бізнес-середовищем: державними установами, партнерами, інвесторами, клієнтами.

Через онлайн-платформи взаємодії бізнесу і державних установ підприємства отримують важливі державні адміністративні послуги, наприклад, реєстрація, ліквідація підприємств, оформлення та видача дозвільних документів, сплата податків тощо. На порталі «Дія. Бізнес» можна зареєструвати фірму онлайн та стати на облік як платник податків. Для реєстрації необхідний електронний цифровий підпис. Інший приклад – Єдиний експортний веб-портал, інтегрований у «Дія. Бізнес», де можна знайти актуальну інформацію про митні тарифи, нетарифні бар'єри та обмеження, міждержавні угоди про торгівельне співробітництво, що важливо для експортерів [11].

2) Цифрові консалтингові сервіси, які забезпечують підприємства інформаційними, консультаційними та аудиторськими послугами.

Взаємодія з іншими підприємствами у цифровому середовищі можлива через онлайн-платформи «Bepartner», Enterprise Europe Network (EEN), Xing, LinkedIn та інші. Ці платформи надають підприємствам такі переваги і можливості, як пошук бізнес-партнерів, клієнтів, співробітників, постачальників, інвесторів тощо. Є також і практика державної підтримки українських підприємств.

У 2017 р. Україна приєдналася до EEN, яка сприяє розвитку ділової співпраці, зокрема, пошуку партнерів, поширенню комерційних пропозицій, залученню нових технологій та іноземній експансії підприємств [8]. Платформа «Дія.Бізнес» містить інформацію про програми фінансової підтримки підприємств малого і середнього бізнесу, програми грантової підтримки від міжнародних фінансових організацій, програми для окремих бізнес-

напрямків та секторів економіки. На платформі також є посилання на мережі та спільноти для пошуку партнерів в Україні та за кордоном [11].

У сфері бізнес-взаємодії важливе місце посідають сервіси цифрових фінансових послуг. Більшість українських банків, страхових компаній, пропонують онлайн-сервіси – електронний кабінет підприємця, «офіс у мобільному додатку» тощо. Держава сприяє нормативно-правовому упорядкуванню процесу цифрових розрахунків.

Окрім цього, для малого і середнього бізнесу важливі різноманітні цифрові сервіси та платформи e-commerce та просування товарів та послуг. Сюди слід віднести маркетплейси, онлайн сервіси аналітики та збору даних, аналізу цільової аудиторії, сервіси для проведення онлайн-опитувань, реклами в Інтернет, сервіси для аудиту веб-сайтів тощо.

У сфері консалтингу світова та вітчизняна практика має значний досвід створення та просування цифрової інфраструктури. Зокрема, розроблено низку цифрових консалтингових сервісів, як державних, так і недержавних. Так, на платформі «Дія.Бізнес» представлено важливі посилання та інформаційні ресурси з актуальних питань розвитку бізнесу (маркетинг, управління персоналом, електронна торгівля тощо). Експерти порталу консультують щодо правових аспектів бізнесу, оптимізації бізнес-процесів, оподаткування, маркетингу, створення команди тощо [11].

Недержавні цифрові сервіси та платформи створені в межах ініціативи EU4Business [12], наприклад, платформа «MEREZHA» [13]. Метою є консультування підприємств у вузьких професійних сферах, зокрема, на порталі «MEREZHA» можна обирати експертів та отримати професійну експертизу.

В Україні існують громадські ініціативи, реалізовані через цифрові платформи, які сприяють започаткуванню та реалізації важливих бізнес-реформ. Наприклад, «Національна платформа малого та середнього бізнесу» проводить адвокатські кампанії, які підтримують важливі рішення для малого та середнього бізнесу. Потреба в адвокатській кампанії визначається шляхом онлайн-голосування [14].

3) Цифрові сервіси для онлайн-навчання, які сприяють адаптації підприємців до бізнес-середовища та подальшому розвитку бізнесу.

У сфері онлайн-навчання та підвищення рівня цифрової грамотності також розроблено низку державних та недержавних сервісів, які пропонують онлайн-лекції, навчальні курси,

програми, призначені для конкретної цільової аудиторії. Наприклад, на платформі «Дія.Бізнес» працює Національна онлайн-школа для підприємців. Для дітей та підлітків працює безкоштовна Школа підприємництва та лідерства MBA Kids International, що пропонує прослухати онлайн-курс з основ підприємництва для початківців.

4) Інформаційні цифрові сервіси з актуальним законодавством та правилами у сфері податків, ведення бухгалтерської звітності, експорту тощо.

Сервіси, метою яких є інформування підприємців про актуальні події, зміни законодавства, нові послуги та можливості, використовують офіційні канали та засоби зв'язку (веб-сайти органів влади, месенджери, електронну пошту, соціальні мережі тощо). Наприклад, Міністерство цифрової трансформації України за підтримки Програми «U-LEAD з Європою» створило та розмістило на «Дія.Бізнес» інтерактивну Mapу підтримки підприємництва, де можна знайти в обраному регіоні функціонуючі об'єкти інфраструктурної підтримки підприємництва. Окрім цього, інформаційні сервіси сприяють формуванню та поширенню корисного та важливого контенту для розвитку малого та середнього бізнесу, наприклад, історії успіху, кейси, бізнес-ідеї з шаблонами для фінансово-економічних розрахунків, розміщені на платформах підтримки малого бізнесу («MEREZHA», «Дія.Бізнес» тощо).

На порталі «Дія.Бізнес» доступні шаблони бізнес-планів, а на вбудованому сервісі Ugoda.pro (<https://ugoda.pro/biblioteka/dogovori>) опубліковано шаблони документів, які допомагають підприємцям вирішити нагальні бізнес-питання (бланки договорів, документи для заснування ТОВ, кадрові документи та багато інших). Вбудований сервіс Avodocs (<https://www.avodocs.com/uk/>) пропонує шаблони документів англійською мовою, корисних для партнерів та інвесторів [11].

Існують безкоштовні недержавні онлайн-платформи, які фінансуються за рахунок грантів, у тому числі від міжнародних організацій. Наприклад, громадська організація «Центр соціально-економічних досліджень – CASE Україна» розміщує на своєму сайті бізнес-калькулятори, що допомагають визначитися із організаційною формою реєстрації підприємства шляхом порівняння податків, які будуть сплачені у бюджет [8].

У Верховній Раді зареєстрували законопроект № 8226 про впровадження системи

Smart-ФОП, який у майбутньому спростить систему оподаткування ФОП. Так, ФОП на 3-ї групі спрощеної системи оподаткування зможуть автоматично сплачувати податки та ЄСВ через розрахунковий рахунок у банку і подавати звітність. ФОП 3-ї групи без найманих працівників більше не потрібно буде власноруч платити податки, подавати декларації вручну, стежити за датами сплати податків.

Відповідно до проєкту «Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою» пріоритетними завданнями уряду має бути реалізація проєктів побудови твердої інфраструктури, а саме: розбудова фіксованої інфраструктури широкомовного доступу до Інтернет та мобільного доступу, а також м'якої інфраструктури (послуг, що сприяють підтриманню економічних, медичних, культурних та соціальних стандартів населення) [1]. Розвиток інноваційної цифрової інфраструктури залежить від рівня технологічного розвитку держави, розвитку виробничої та сервісної інфраструктури, цифровізації бізнес-процесів, цифрової готовності підприємств, інформатизації суспільства. Розвинені країни мають високі темпи розвитку саме м'якої інфраструктури, а тверда інфраструктура дуже високорозвинена, працює стабільно та ефективно [1]. Зважаючи на необхідність підтримки малого та середнього бізнесу в Україні, слід приділяти увагу формуванню та розвитку як твердої, так і м'якої інфраструктури, спрямованої на вирішення актуальних бізнес-задач. Зокрема, формування м'якої інфраструктури потребує удосконалення інституційного та правового регулювання питань захисту об'єктів інтелектуальної власності, розширення цифрових каналів поширення інформації, удосконалення цифрових комунікацій за рахунок залучення інвестицій.

Отже, розвиток цифрової інфраструктури підтримки підприємництва в Україні сприятиме скороченню витрат, підвищенню рівня довіри між учасниками бізнес-середовища та зростанню підприємницької активності. Тому в майбутньому необхідно визначити перспективні напрями розвитку цифрової інфраструктури, удосконалення та покращення структури цифрових сервісів, що підвищить ефективність бізнесу. Основними проблемами та перешкодами на шляху до формування високорозвинутої цифрової інфраструктури для малого і середнього бізнесу в Україні є, в першу чергу, брак фінансування, людських ресурсів, інформаційних ресурсів, низький рівень кібербезпеки, недосконале законо-

давче регулювання цифрової економіки, що гальмує процеси цифровізації бізнесу, знижує зацікавленість підприємств у цифровізації бізнес-процесів [6]. Використання цифрових платформ та створення прозорого інформаційного простору сприятиме розвитку малого і середнього бізнесу та підвищенню його ефективності. При цьому необхідно враховувати цифрову зрілість суб'єктів малого та середнього підприємництва та проблеми боротьби з загрозами в цифровому середовищі.

Для прискорення впровадження цифрових технологій та використання цифрових платформ підприємствами потрібно сформувавши прозоре інституційно-правове середовище та ровинуту систему інформаційно-консультативної підтримки. Необхідно створити методичну базу для оцінювання цифрової готовності малих та середніх підприємств до цифрової трансформації бізнес-процесів, а також аналізу впливу використання цифрових платформ на показники ефективності малого бізнесу для аргументації переваг цифровізації та залучення інвестицій. Формування конкурентоспроможного цифрового простору в Україні потребує інституційно-правового регулювання та розвитку цифрової інфраструктури.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Прискорення процесів цифрової трансформації малого та середнього бізнесу потребує посилення ініціатив з розвитку цифрової інфраструктури підтримки підприємництва. Наша країна є активним учасником проєктів цифровізації економіки і суспільства, впроваджуючи цифрові технології в управління бізнесом та оптимізацію взаємодії суб'єктів малого та середнього підприємництва з учасниками зовнішнього бізнес-середовища.

До основних проблем повільного розвитку цифрової інфраструктури малого та середнього бізнесу в Україні слід віднести недостатню поінформованість підприємців щодо можливостей і способів використання цифрових технологій у власних бізнес-процесах, нестачу доступних сервісів, платформ, додатків чи порталів.

Інфраструктурні рішення, доступні підприємствам сьогодні, не повністю задовольняють потреби підприємств та не допомагають їм у формуванні власної стратегії розвитку у цифровому середовищі. Важливим завданням подальшої прискореної цифрової трансформації українського бізнесу є створення «дорожніх карт» щодо використання циф-

рових технологій різними підприємствами. Побудова індивідуальних цифрових стратегій розвитку малого та середнього бізнесу та індивідуальних «дорожніх карт» цифрового

розвитку буде більш ефективною у цифровій трансформації вітчизняного бізнесу. Саме цим важливим питанням варто присвятити подальші наукові дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Україна 2030E – країна з розвинутою цифровою економікою. Український Інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>.
2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. Урядовий кур'єр від 11.05.2018. № 88.
3. Краус К. М., Краус Н. М., Поченчук Г. М. Цифрова інфраструктура в умовах віртуалізації та нової якості управління економічними відносинами. *Ефективна економіка*. 2021. № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2021/84.pdf
4. Ernst&Young та USAID. Національна стратегія збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну. Розділ 2.3: Цифрова інфраструктура. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/FDI-Strategy-Section-2-Digital-Infrastructure-UKR.pdf>.
5. Цифрова адженда України – 2020 (“Цифровий порядок денний” – 2020). Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти “цифровізації” України до 2020 року. HITECH office. 2016. 90 с.
6. Manzhura, O., Kraus, K., Kraus, N. (2021). Digitalization of Business Processes of Enterprises of the Ecosystem of Industry 4.0: Virtual-Real Aspect of Economic Growth Reserves. *WSEAS Transactions on Business and Economics*. Vol. 18, no. 57, pp. 569–580.
7. Marchenko, O., Kraus, N., Kraus, K. (2020). *The impact of servation on the results of economic digital entrepreneurship activities*. Ukraine in the context of global and national modern servisation processes and digital economy: monograph. Praha : OKTAN PRINT, 265 p.
8. Овсієнко, О. В. Цифрова інфраструктура підтримки малого бізнесу в Україні. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/86.pdf.
9. Cenamor, J., Parida, V., Wincent, J. How entrepreneurial SMEs compete through digital platforms: The roles of digital platform capability, network capability and ambidexterity. *Journal of Business Research*. 2019. Vol. 100. P. 196–206.
10. SME digitalisation to “Build Back Better”. Digital for SMEs (D4SME) policy paper. 2021. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/50193089-en.pdf?expires=1669665270&id=id&accname=guest&checksum=A51B1C5B00D7F7310E98A7F0DCB4DC30>.
11. Дія. Бізнес: Сервіси та можливості. URL: <https://business.diaa.gov.ua/services>.
12. EU4Business: Підтримка малого та середнього бізнесу. URL: <https://eu4business.eu/uk/sme/projects/ukraine/knowledge>.
13. Merezha: Проєкт в рамках ініціативи ЄС для країн Східного партнерства EU4Business. URL: <https://www.merezha.ua/about>.
14. Національна платформа малого та середнього бізнесу: Адвокати. URL: <https://platformamsb.org/category/advokasi/aktualni-advokasi>.

REFERENCES:

1. Ukraine 2030E – kraina z rozvynutoiu tsyfrovoyu ekonomikoiu [Ukraine 2030E – a country with a developed digital economy]. Ukrainyskyi Instytut maibutnoho [Ukrainian Institute of the Future]. Available at: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> [in Ukrainian].
2. “Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoy ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018-2020 roky” [On the approval of the Concept of Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018-2020]: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 17, 2018 No. 67-p. *Uriadovyi kurier – Government Courier*. 11.05.2018. No 88. [in Ukrainian].
3. Kraus, K.M., Kraus, N.M., Pochenchuk, H.M. Tsyfrova infrastruktura v umovakh virtualizatsii ta novoi yakosti upravlinnia ekonomichnymy vidnosynamy [Digital infrastructure in conditions of virtualization and new quality of management of economic relations]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*. 2021. No 9. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2021/84.pdf [in Ukrainian].

4. Ernst&Young & USAID (2021). Natsionalna stratehiia zbilshennia priamykh inozemnykh investytsii v Ukrainu. Rozdil 2.3: Tsyfrova infrastruktura [National strategy for increasing foreign direct investment in Ukraine. Section 2.3: Digital infrastructure]. Available at: <https://ukraineinvest.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/FDI-Strategy-Section-2-Digital-Infrastructure-UKR.pdf> [in Ukrainian].
5. "Tsyfrova adzhenda Ukrainy – 2020" ("Tsyfrovyi poriadok dennyyi" – 2020). Kontseptualni zasady (versii 1.0). Pershocherhovi sfery, initsiatyvy, proekty "tsyfrovizatsii" Ukrainy do 2020 roku [Digital Agenda of Ukraine – 2020 ("Digital Agenda" – 2020). Conceptual foundations (version 1.0). Priority areas, initiatives, projects of "digitalization" of Ukraine by 2020]. HITECH office. 2016. 90 p. [in Ukrainian].
6. Manzhura, O., Kraus, K., Kraus, N. (2021). Digitalization of Business Processes of Enterprises of the Eco-system of Industry 4.0: Virtual-Real Aspect of Economic Growth Reserves. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, Vol. 18, No. 57, pp. 569-580.
7. Marchenko, O., Kraus, N., Kraus, K. (2020). *The impact of servation on the results of economic digital entrepreneurship activities*. Ukraine in the context of global and national modern servisation processes and digital economy: monograph. Praha: OKTAN PRINT, 265 p.
8. Ovsiienko, O.V. Tsyfrova infrastruktura pidtrymky maloho biznesu v Ukraini [Digital infrastructure of small business support in Ukraine]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*. 2021. No. 2. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/86.pdf [in Ukrainian].
9. Cenamor, J., Parida, V., Wincent, J. How entrepreneurial SMEs compete through digital platforms: The roles of digital platform capability, network capability and ambidexterity. *Journal of Business Research*. 2019. Vol. 100. R. 196–206.
10. SME digitalisation to "Build Back Better". Digital for SMEs (D4SME) policy paper. 2021. Available at: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/50193089-en.pdf?expires=1669665270&id=id&accname=guest&checksum=A51B1C5B00D7F7310E98A7F0DCB4DC30> [in Ukrainian].
11. Diia. Biznes: Servisy ta mozhlyvosti [Services and opportunities]. Available at: <https://business.diia.gov.ua/services> [in Ukrainian].
12. EU4Business: Pidtrymka maloho ta serednoho biznesu [Support for small and medium businesses]. Available at: <https://eu4business.eu/uk/sme/projects/ukraine/knowledge> [in Ukrainian].
13. Merezha: Proiekt v ramkakh initsiatyvy YeS dlia krain Skhidnoho partnerstva EU4Business [EU4Business project under the EU initiative for Eastern Partnership countries]. Available at: <https://www.merezha.ua/about> [in Ukrainian].
14. Natsionalna platforma maloho ta serednoho biznesu [National platform for small and medium business]. Advokasi. Available at: <https://platformamsb.org/category/advokasi/aktualni-advokasi/>